

Silje Bringsrud Fekjær

Ph.d. – en veiviser

Oslo: Gyldendal 2017. 132 sider

Edvard N. Larsen

Stipendiat i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

e.n.larsen@sosgeo.uio.no

Selv om det nå finnes en rekke bøker skrevet for doktorgradsstipendiater om det å skrive doktorgrad, er Silje Bringsrud Fekjærs *Ph.d. – en veiviser* den første som omhandler temaet på norsk og i en norsk kontekst. Fekjær bygger på egne erfaringer med sitt doktorgradsprosjekt, samt i rollen som veileder, opponert og komitémedlem i ph.d.-ansettelser. Det uttalte målet med boka er å lette på presset og usikkerheten som møter stipendiater: «Kanskje kan prosessen bli lettere hvis vi er tydelige på hva en avhandling kan være», som Fekjær poengterer (s. 6). Samtidig retter den seg også mot de som vurderer å søke stipend selv. Selv om Fekjær har sin bakgrunn i sosiologi, er boka skrevet for (norskspråklige) stipendiater og potensielle stipendiater fra alle fagbakgrunner.

Boka er strukturert i åtte kapitler. Etter en kort innledning hvor forfatteren blant annet gjør rede for hvem som typisk tar en doktorgrad, hvilke variasjonen av graden som finnes samt hva en doktorgrad egentlig er, tar hun i kapittel 2 for seg relevante spørsmål for de som vurderer å søke en stipendiatstilling. Her diskuteres blant annet de rent formelle kravene for å få et stipend, både med hensyn til personlige meritter og utforming av prosjektskisse. Disse første kapitlene utgjør delen som hovedsakelig er ment for de som vurderer å søke stipend. Kapittel 3 til 6 utgjør hoveddelen av boka, og beskriver de ulike aspektene ved selve avhandlingen og prosessen man gjennomgår for å produsere den. Til slutt gjøres noen refleksjoner om avslutningen og livet etter disputasen.

Språket er enkelt og presist, og burde være lett fordøyelig for studenter som vurderer en forskerkarriere. I tillegg finner man gjennomgående relevante referanser til deskriptiv empirisk forskning (eksempelvis om progresjon, om undersøkelser gjort blant stipendiater og arbeidsmarkedet som venter etter avhandlingen), og dette er referanser det vil være svært vanskelig å systematisk finne på egen hånd. Forfatteren har gjort et svært grundig arbeid, noe som fører til en tekst som inneholder mye relevant informasjon på få sider. Dette kan i seg selv være nok til å gjøre boka til nyttig lesning for de som har fått eller på alvor vurderer å søke en stilling som stipendiat.

Fekjærs hovedutfordring er å skrive en bok som ikke er fagspesifikk, men som likevel er interessant, eller i det minste nyttig. Det er absolutt forståelig at det ikke finnes et stort nok marked for en bok om å skrive en ph.d. i samfunnsvitenskap alene, enda mindre i sosiologi mer spesifikt, så det er sannsynlig at å sikte bredt var en forutsetning for utgivelse i det hele tatt. Boka lykkes imidlertid bare delvis i å møte denne utfordringen.

Den vanskelige balansegangen mellom generalitet og spesifisitet kommer særlig frem i kapittel 6, som tar for seg avhandlingens innhold. Delene der forfatteren skriver om valget mellom å skrive monografier eller artikkelbaserte avhandlinger, den noe trivielle beskrivelsen av IMRAD-strukturen og akademisk skriving generelt, og diskusjonen om å skrive på engelsk eller norsk, bærer alle preg av å være intetsigende, da disse tradisjonene varierer enormt mellom – om ikke også innad i – ulike fagretninger. Det samme gjelder deler av kapittel 2, hvor prosjektskissens innhold beskrives. Gjennomgående brukes eksempler fra andre fagfelt enn samfunnsvitenskapen, men disse føles til en viss grad tvungne. Kanskje hadde boka vært tjent med å ha et rendyrket samfunnsvitenskapelig perspektiv, og på den måten også åpnet for å trekke enda mer på forfatterens egne fagspesifikke erfaringer og perspektiver. Det er heller ikke nødvendigvis slik at den da ville vært irrelevant for stipendiater i andre fagfelt: Kanskje ville tvert imot rikere beskrivelser av konkrete situasjoner og utfordringer gjøre teksten mer interessant som helhet, til tross for at samfunnsvitenskapene ville fungert som *case*. For det er nettopp hvor forfatteren trekker fra egne erfaringer, både som stipendiat selv og som veileder, at boka er sterkest. Den er full av velskrevne og informative beskrivelser av de rent praktiske sidene ved å begi seg ut på et doktorgradsprosjekt – alt fra arbeidsbetingelser og normal progresjon til antrekk og gangen i en disputas. Disse delene er både informative og ispedd underholdende personlige anekdoter.

Som nevnt innledningsvis er ett av bokas eksplisitte formål å bygge ned noen av forventningene og forestillingene mange har av et doktorgradsarbeid. Det er fornuftig av Fekjær å ikke virke direkte avskrekkende, og jeg forstår formålet med å avmystifisere stipendiattilværelsen, men jeg savner likevel mer kritiske beskrivelser av de vanskelige periodene mange går igjennom – og de mer kritikkverdige sidene ved hvordan vitenskapelig produksjon (og kanskje særlig yngre forskeres rolle i denne) fungerer. Det faller meg naturlig å trekke en sammenlikning til Fabio Rojas essaysamling *Grad Skool Rulz: Everything You Need to Know about Academia from Admissions to Tenure* (2011).¹ Rojas skriver i en amerikansk kontekst, og i likhet med Fekjær har også Rojas en pragmatisk innstilling til doktorgradsprosjektet (første kapittel har tittelen «Don't Go To Grad School»), men boka bærer samtidig preg av å være mer direkte og ærlig. Man trenger riktignok ikke å kjenne seg igjen i «... de luftige beskrivelsene av forskning som livskall» (s. 25), som Fekjær skriver, men konkurransen om å få et universitetsstipend er så ekstrem at det kan være fornuftig å forberede håpefulle søkere på at de kanskje *bør* se ph.d.-prosjektet som noe mer enn en «[...] vanlig jobb eller et håndverk med bestemte rutiner og spilleregler» (s. 27). I tillegg savner jeg kritiske refleksjoner over eksterne faktorene som gjør at enkelte projektskisser lykkes, men ikke andre. Et eksempel er selve ansettelseskomiteens rolle: Ulike komiteer, til tross for at de består av akademikere som er «[...] oppegående og utdannede» (s. 29), kan ha helt ulike idéer om hva god og interessant forskning skal være, og ville følgelig kunne

1. Opprinnelig publisert enkeltvis som blogginnlegg på sosiologibloggen www.orgtheory.net.

vurdert den samme prosjektskissen svært ulikt. Et mer nyansert blikk på stipendiatenes rolle i fagpolitiske konstellasjoner (og potensielt konflikter) kunne vært veldig spennende. Det hadde kanskje vært vanskelig å berette en slik diskusjon i denne boka siden den nødvendigvis måtte ha blitt gjeldende kun for ett fagfelt. Igjen peker dette på den grunnleggende utfordringen i å skrive interessant og generelt om prosesser og strukturer som varierer vidt mellom ulike fag og fakulteter.

Fekjærs grunnleggende holdning til doktorgraden som noe som godt lar seg redusere til en jobb eller et håndverk, kan også sees i en oppfordring som gis i kapittel 3 og som forfatteren selv medgir at er kontroversielt: «Stipendiater skal skrive avhandlingen sin, ta de nødvendige studiepoengene og gjøre det de blir betalt for av pliktarbeid. Alt annet skal de si nei til [...] hvis de ekstra arbeidsoppgavene medfører full økonomisk kompensasjon, kan du i hvert fall vurdere det» (s. 34). Her vil jeg selv argumentere for at hvorvidt denne kategoriske oppfordringen er fornuftig eller ikke, avhenger mer grunnleggende av hvordan man oppfatter avhandlingsarbeidet. For noen er avhandlingen et tydelig avgrenset prosjekt som skal gjennomføres, helst på normert tid, og gjerne alene. For andre er rollen som stipendiat den frieste – både med tanke på tid, og mulighet til å fordype seg i ulike problemstillinger som interesserer en – i en potensielt lang akademisk karriere, som *bør* benyttes til å gjøre en hel del *annet* enn det konkrete avhandlingsarbeidet. Nettverk med andre forskere springer av egen erfaring gjerne ut fra prosjekter som ikke nødvendigvis er direkte relevante for avhandlingen man jobber med selv, men jeg vil hevde at disse aktivitetene tilfører noe viktig til eget arbeid likevel – enten i form av inspirasjon, eller nødvendig distraksjon. Selv om man ukritisk skulle godta påstanden om at «å få de faste jobbene i academia handler uansett mer om publikasjoner enn kontakter» (s. 36), er det likevel mange viktige publikasjoner som kan springe ut av nettverkene man har mulighet til å danne som relativt fri stipendiat.

Ph.d. – en veiviser fungerer etter min mening godt som en håndbok for de mer praktiske sidene ved stipendiattilværelsen, og som et innblikk for de som selv vurderer å søke. I tillegg har boka en annen ikke-triviell funksjon som bør understrekes. Tilværelsen som ph.d.-stipendiat er uten tvil belastende for mange: En belgisk studie publisert i fjor (Levecque et al., 2017), fant blant annet en substansielt høyere risiko for psykiske lidelser, deriblant depresjon, blant stipendiater sammenliknet med den øvrige befolkningen. En forklaring på noe av dette kan være den gjenkjennbare «lammende selvbevidstheten» (s. 46) som Fekjær beskriver godt. I lys av dette kan boka fungere som en trøst, ved å – kanskje noe programmatisk og uinspirerende – redusere doktorgradsprosjektet til et praktisk og angripenlig stykke arbeid. For mange, og særlig de som deler Fekjærs grunnleggende perspektiv på hva en doktorgrad kan være, gjør nok dette boka til meningsfylt lesning i seg selv.

REFERANSER

- Levecque, K., Anseel, F., de Beuckelaer, A., van der Heyden, J. & Gisle, L. (2017). Work organization and mental health problems in PhD students. *Research Policy*, 46(4), 868–879. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.respol.2017.02.008>
- Rojas, F. (2011). *Grad Skool Rulz: Everything You Need to Know about Academia from Admissions to Tenure*. Utgitt digitalt via www.smashwords.com/